

भौगोलिक स्थळ, क्षेत्रफळ व सीमा

1.स्थान व क्षेत्रफळ

यवतमाळ जिल्हा हा वर्धा पैनगंगा-वैनगंगा खो-याच्या दक्षिण-पश्चिम भागात वसलेला आहे. भौगोलिक दृष्ट्या जिल्ह्याचे स्थान १९.२६' व २०.४२' उत्तर अक्षांश मध्ये आणि ७७.१८' व ७९.९' पूर्व रेखांशा मध्ये मोडते. उत्तरे कडून अमरावती व वर्धा जिल्हा, पूर्वेकडून चंद्रपूर जिल्हा, आंध्र प्रदेश व नांदेड जिल्हा दक्षिणेकडून तर परभणी व अकोला जिल्हा पश्चिमे कडून वेढलेला आहे.

जिल्ह्याचे क्षेत्रफळ १३५८२ चौ.कि.मी.(राज्याच्या ४.४१ टक्के) असून २०७७१४४ (राज्याच्या २.६३ टक्के) एवढी लोकसंख्या आहे. लोकसंख्येची घनता १५३ व्यक्ती प्रती चौ.कि.मी. एवढी आहे. राज्याच्या एकूण ३५ जिल्ह्यांपैकी यवतमाळ जिल्ह्याचा क्षेत्रफळाच्या बाबतीत ६ वा तर लोकसंख्येच्या बाबतीत १९ वा क्रमांक लागतो.

यवतमाळ जिल्हा हा ब-याच प्रमाणात डोंगराळ भाग तसेच रुंद व खोल द-यांनी बनलेला असून समतल भूपृष्ठांनी वेढलेला आहे. संपूर्ण जिल्हा असंख्य पूर्व पश्चिम रांगांनी व्यापलेला आहे. मध्य भाग पठारी असून खूप सरळ बाजूंनी उभा आहे व त्यामुळे समुद्र सपाटी पासून त्याची उंची ३०० ते ६०० मीटर पर्यंत पोहोचल्या गेली. इकडे तिकडे सर्वदूर पहाडी किंवा समतल उंच व अणकुचीदार डोंगरांनी भरलेले दिसतात. हे सर्व भूभाग बेरारच्या दक्षिणी पर्वत रांगांनी तयार झाले आहेत. उत्तरेकडे जिल्हा पायनघाट ज्याला बेरारची दरी म्हणतात पर्यंत वाढलेला आहे. ह्या द-या ६५ ते ८० किलोमीटर रुंद आहेत. याचा छोटासा भाग जो यवतमाळ जिल्ह्यात येतो तो समतळाचा पत्ता म्हणून तयार झाला. ज्याची रुंदी ८ ते २२ किलोमीटर असून ती जिल्ह्याची उत्तरीय सीमारेषा आहे. जिल्हा ढोबळ मानाने खालील सहा भौगोलिक क्षेत्रात विभागल्या गेला आहे.

- उत्तरे कडील बेंबळा खोरे व बाभूळगाव तहसील क्षेत्र
- वर्धा भूसमतळ जो कि कळंब मधील वर्धा नदी, राळेगाव, मारेगाव व वणी तहसील मध्ये विखुरलेला आहे
- यवतमाळ पठार ज्यात बराच भाग यवतमाळ, कळंब, केळापूर, घाटंजी तहसीलचा आहे व काही प्रमाणात बाभूळगाव, राळेगाव व मारेगाव तहसीलचा आहे
- दारव्हा पठार ज्यात संपूर्ण दारव्हा तहसील, ब-याच प्रमाणात दिग्रस तहसील, तसेच नेर, यवतमाळ, घाटंजी तहसीलचा काही भाग
- पुसद डोंगराळ प्रदेश हा पुसद, महागाव आणि उमरखेड तहसील करिता
- पैनगंगा दरी जी जिल्ह्याची दक्षिण सीमारेषा तसेच इतर तहसील चा काही भाग जसे पुसद, उमरखेड, महागाव, दारव्हा, घाटंजी, केळापूर, मारेगाव व वणी

जिल्ह्यातील मुख्य नद्या वर्धा व पैनगंगा ज्या उत्तर-पूर्व सीमारेषेत प्रत्येकी वाहतात. वर्धा नदीचा उगम मध्यप्रदेश मधील मुलताई च्या पूर्वेस होतो. ती सर्वसाधारणपणे दक्षिण-पूर्व दिशेने जिल्ह्याच्या उत्तर-पूर्व सीमारेषेत वाहते. वर्धा अशी एकमेव नदी आहे कि काही अंशी दिशादर्शक आहे. तिचे पात्र रुंद असून खोल आहे परंतु पूर परिस्थितीमध्ये नदी काठच्या भागात पाणी शिरून प्राणहानी व वित्तहानी सुद्धा करते. पावसाळ्यात नदी दुथडी भरून वाहते परंतु उन्हाळ्यात मात्र ब-याच ठिकाणी कोरडी असते. बेंबळा व निर्गुडा ह्या वर्धा नदीच्या मुख्य उपनद्या असून जिल्ह्यात दोन्हीही बारमाही

वाहतात. बेंबळा नदीचा उमग अमरावती जिल्ह्यात असून शेवटचे ३० किमी.अंतर यवतमाळ जिल्ह्यात कापते. निर्गुडा नदी यवतमाळ जिल्ह्यातच उमग पावते व तिची लांबी जवळ जवळ १६५ किमी. आहे. पैनगंगा नदीचे उगमस्थान अजंठा पर्वत रंगातील दक्षिण-पश्चिम बुलढाणा शहरात आहे. ती वर्धा नदीची मुख्य उपनदी म्हणून सुद्धा मान्यता पावली आहे. नदी तळ खूप खोल असून तिचा मार्ग बराच नागमोडी स्वरूपाचा आहे पैनगंगा आपल्या संपूर्ण नागमोडी मार्गामुळे जिल्ह्याची दक्षिण सीमारेषा तयार करते. पूस, अ-हा, अडान, वाघाडी व कुंज ह्या पैनगंगेच्या जिल्ह्यातील महत्वाच्या उपनद्या होत.

2.सीमारेषा

जिल्ह्याची उत्तर ते दक्षिण सर्वदूर लांबी हि १२० मैल असून जास्तीत जास्त रुंदी उत्तर ते दक्षिण १०० मैल आहे. जिल्हय हा बेरारचा दक्षिण-पूर्व १/४ भाग व्यापत असून पश्चिमेला वाशीम व अकोला जिल्हे लागून आहेत. उत्तरेला अमरावती जिल्हा असून पूर्वेला वर्धा नदी हि सीमारेषा म्हणून ओळखली जाते त्या दिशेला मध्य परगण्याचे वर्धा व चंद्रपूर जिल्हे लागून आहेत. दक्षिणेकडे नांदेड जिल्हा व आंध्र प्रदेश आहे.मोठमोठे वळणे घेवून वाहणारी पैनगंगा नदी जिल्ह्यासाठी संपूर्ण दक्षिण सीमारेषा तयार करते व शेवटी दक्षिण-पूर्व टोकाशी वर्धा नदीला जावून मिळते.

पर्जन्यमान व हवामान

जिल्यात सरासरी ९११.३४ मी.मी. एवढा पाऊस पडतो. मागील काही वर्षात पावसाच्या अनिश्चिततेमुळे रबी पिका मध्ये मोठ्या प्रमाणात घट झाली आहे.दुस-या बाजूला कधी कधी मुसळधार पावसामुळे जिल्ह्यातील काही भागात पिके नष्ट होतात किंवा संपूर्ण जमीन रखडली जाते. मागील १२ वर्षांचा विचार केला तर योग्य वेळी व योग्य प्रमाणात पाऊस पडला. मागील २५ वर्षात सरासरी जून मध्ये ६ इंच, १२ इंच जुलै मध्ये, ८ इंच ऑगस्ट मध्ये, ७ इंच सप्टेंबर व २ इंच ऑक्टोबर मध्ये पाऊस पडतो. तसेच बाकी उर्वरित महिन्यात १ इंच पेक्षा कमी पाऊस पडला. यवतमाळ जिल्हा अमरावती व अकोला जिल्ह्यांपेक्षा अधिक थंड आहे परंतु बुलढाणा पेक्षा थंड नाही. येथे गरम हवेच्या झुळके मुले वातावरण गरम असते. त्यामुळे रात्र थंड असते.

3.हवामान

सामान्यपणे जिल्ह्याचे हवामान उष्ण व कोरडे असून हिवाळा बराच थंड असतो. संपूर्ण वर्ष चार ऋतू मध्ये विभागल्या जावू शकते. उष्ण ऋतू मार्च मध्ये सुरु होऊन जूनच्या पहिल्या सप्ताहा पर्यंत राहतो. त्यानंतर लगेच दक्षिण-पश्चिम मौसमी पाऊस लागतो व तो सप्टेंबर च्या शेवटा पर्यंत असतो. ऑक्टोबर व नोव्हेंबर मिळून उत्तरीय पावसाळा बनतो व शेवटी थंडीचा ऋतू लगेचच येतो जो कि फेब्रुवारीच्या शेवटी संपतो.

एकूण वार्षिक पावसापैकी सर्वाधिक पर्जन्यमान दक्षिण-पश्चिम मौसमी पावसा मुळे होते. जिल्ह्यात सर्वच ठिकाणी पाऊस सारखा राहत नाही. जिल्ह्याच्या पूर्व भागातील वणी मध्ये ११२५ मिमी पाऊस

येतो आणि पश्चिमेकडील दारव्ह्या मध्ये ८८९ मिमी तर मध्य यवतमाळ मध्ये १०९९.५ मिमी पाऊस पडतो. साधारणपणे जसजसे आपण पश्चिमे कडून पूर्वे कडे जातो तस तसे पावसाचे प्रमाण वाढत जाते.

उन्हाळा ऋतू हा मार्च ते मे च्या दरम्यान असून दिवस व रात्रीचे तापमान सतत वाढत जाते. मे हा साधारणपणे वर्षातील अतिउष्ण महिना असतो सरासरी दैनंदिन तापमान ४२ अंश सेल्सिअस वर पोहोचते व एकदा का दक्षिण-पश्चिम मौसमी पाऊस सुरु झाला कि तापमानात घट होऊन वातावरण एकदम आल्हाददायक बनते. जसा जसा पावसाळा संपायला लागतो, तसे तसे दिवसाचे तापमान वाढायला लागून रात्रीचे तापमान कमी होते. नोव्हेंबर च्या शेवटापासून दिवस व रात्रीचे तापमानात एकदम घट होते. डिसेंबर हा वर्षातील सर्वात थंड महिना असून सरासरी दैनंदिन किमान तापमान १३ अंश सेल्सिअस होते. उत्तरेकडील थंड हवेच्या लहरीमुळे कधी कधी जिल्ह्यातील तापमान ५ अंश सेल्सिअस पर्यंत पडते.

पावसाळा ऋतूमध्ये हवे मध्ये आर्द्रता येऊन आकाश काळे कुट्ट ढगांनी व्यापले जाते. उर्वरित वर्षात मात्र हवा कोरडी राहून आकाश निरभ्र वा थोड्या फार ढगांनी अच्छादलेले असते

4.कृषी व पिकेखरीप पिके

ज्वारी, कापूस, भुईमुग व भात हि जिल्ह्यात घेतल्या जाणारी प्रमुख पिके होत.

- **ज्वारी** - ज्वारी हे पिक जिल्ह्यातील पुसद, नेर, महागाव, उमरखेड, मारेगाव, घाटंजी, वणी, झरी जामणी इत्यादी तालुक्यात घेतल्या जाते.
- **सोयाबीन**- हे पिक जिल्ह्यातील सर्वच तालुक्यात घेतल्या जाते.
- **कापूस** - घाटंजी, वणी, पुसद, उमरखेड, महागाव व नेर हि कापूस उत्पादक प्रमुख तालुके आहेत.
- **भुईमुग** - भुईमुगाचे उत्पादन सर्वाधिक पुसद, दिग्रस, दारव्हा, आर्णी व घाटंजी तालुक्यात होते.

5.रब्बी पिके

गहू व हरभरा हि रब्बी हंगामामध्ये प्रामुख्याने घेतली जाणारी पिके आहेत तसेच या पिकाबरोबर जवस सुद्धा अंतरपीक म्हणून घेतल्या जाते.

- **गहू** - मुख्यत्वे वर्धा व पैनगंगा नदीच्या खो-यात वसलेल्या तालुक्यामध्ये गव्हाचे पिक घेतल्या जाते. जसे उमरखेड, पुसद, वणी, दिग्रस, मारेगाव व झरी जामणी हे गव्हाचे पिक घेणारे मुख्य तालुके असून आर्णी घाटंजी व यवतमाळ तालुक्यामध्ये सुद्धा काही प्रमाणात गव्हाचे उत्पन्न होते.
- **हरभरा (चना)** - हरभ-याचे पिक उमरखेड, वणी, राळेगाव, मारेगाव, पुसद,दिग्रस, घाटंजी व बाभूळगाव तालुक्यात मुख्यत्वे घेतले जाते.

6.सिंचनावर आधारित पिके

ऊस, केळी, संत्री, द्राक्षे व खाण्याची पाने हि प्रामुख्याने सिंचनावर आधारित जिल्यात घेतली जाणारी पिके होत.

- **ऊस** - ऊसाचे उत्पादन पुसद, उमरखेड व महागाव तालुक्यात काही प्रमाणात घेतल्या जाते.
- **केळी व संत्री** - झाडगाव, राळेगाव, कळंब व दाभा-पहूर (बाभूळगाव) परिसरात केळी व ऊस पहावयास मिळते.
- **द्राक्षे** - पुसद व उमरखेड परिसरात द्रक्ष्याच्या बागा दिसून येतात.
- **खाण्याची (नागवेल) पाने** - उमरखेड क्षेत्रात खाण्याच्या पानांचे मळे पहावयास मिळतात.

जिल्हा परिषद सिंचन विभागाची निर्मिती सन २५.०१.१९७१ मध्ये झालेली असून हे कार्यालय राज्य शासनाचे जलसंधारण विभागान्तर्गत येते. या विभागामार्फत ० ते १०० हेक्टर सिंचन क्षमतेच्या योजना राबविल्या जातात

लघु पाटबंधारे योजना हाती घेण्याकरिताची कार्यपध्दती

सिंचन तलाव / पाझर तलाव / गांव तलाव / साठवण तलाव

० ते १०० हेक्टर सिंचन क्षमतेचे लघु पाटबंधारे प्रकल्पांचे सर्वेक्षण राज्यस्तरीय पाटबंधारे विभागाकडून तथा लघु पाटंधारे स्थानिक स्तर विभागाकडून करण्यात येते, व सर्वेक्षणाअंती सफल झालेले प्रकल्प अधीक्षक अभियंता लघु पाटंधारे स्थानिक स्तर यांचेकडे तांत्रिक अनुमती करिता पाठविण्यात येतात.

सर्व साधारणपणे राज्यस्तरीय पाटबंधारे विभागास दरवर्षी सर्वेक्षणाचे उद्दिष्टे ठरवून दिलेले असतात सर्वेक्षण विभाग जिल्हयाचा, तालुक्याचा व गावांचा भौगोलीक विचार करून संभाव्य प्रकल्पाचे स्थळाची पहाणी करून सर्वेक्षणाकरिता स्थळ निश्चित करतात. तसेच प्रकल्प घेण्यासंबंधी प्राप्त निवेदने, मागण्या ईत्यादीचा विचार करून सर्वेक्षणाचा प्राधान्य क्रम ठरवितात.

सर्वेक्षणा दरम्यान भुस्तराचा अंदाज तथा प्रकल्पाचे खालचे बाजूचे शेत जमिनीचा पूर्णपणे अभ्यास करण्यात येतो व प्रकल्पाची खालील प्रमाणे वर्गवारी ठरविण्यात येते.

प्रकल्पाचे बुडित क्षेत्रात जाणारा भुस्तर हा पाझरायोग्य नसेल व धरणाखालील शेत जमिन कालव्याव्दारे सिंचित होऊ शकणार असेल अशा प्रकरणी प्रकल्प सिंचन तलाव म्हणून ठरविला जातो. अशा प्रकल्पाच्या प्रकल्पाच लाभव्यय गुणांक १ पेक्षा अधिक असावा असे बंधन आहे. म्हणजेच प्रकल्पापासून होणारे लाभ हे खर्चापेक्षा अधिक असावेत. अशा प्रकारच्या प्रकल्पापासून कालव्याव्दारे प्रत्यक्ष सिंचन होते

प्रकल्पाचे बुडित क्षेत्रात जाणारा भुस्तर हा पाझरास योग्य असेल व धरणाखालील शेत जमिन

प्रत्यक्ष सिंचन करण्यापेक्षा पाझरामुळे भुस्तराची पाणी पातळी वाढवून विहिरीव्दारे सिंचन क्षमता निर्मात करण्यासारखी असेल तर अशा ठिकाणी पाझर तलाव प्रकल्प हाती घेण्यात येतो

प्रकल्प स्थळ जर गावालगत असेल आकाराने लहान असेल किंवा साठवण क्षमता ३.३८ दलघफुटपेक्षा कमी असेल अशा प्रकल्पांना गांव तलाव म्हणून संबोधण्यात येतो. असे प्रकल्प संकल्पीत करतांना यामध्ये गावातील गुराढोरांचा पिण्याचा पाण्याचा प्रश्न सुटेल, गावातील लोकांना बाहेरचे वापराकरिता पाणी उपलब्ध होईल, याकडे कटाक्ष असतो. गांव तलावापासून कुठलीही प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सिंचन क्षमता निर्माण होत नाही.

प्रकल्पाचे बुडीत क्षेत्रातील भुस्तर पाझरायोग्य नसेल धरणस्थळाचे खालचा भुस्तर व भुसंरचना जर कालव्याव्दारे सिंचन क्षमता निर्माण करण्याचा नसेल तर अशा ठिकाणाचे प्रकल्प साठवण तलाव म्हणून संबोधण्यात येतो. मात्र अशा प्रकल्पामध्ये पाणी साठयामधुन उपसा सिंचन होणे अपेक्षित आहे.

कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे :-

तलाव प्रकल्पामध्ये छोट्या नाल्यावरिल पावसाळ्यात येणारा विसर्ग अडवून पाणी साठविले जाते, तर कोल्हापुर पध्दतीचे बंधा-यामध्ये मोठे नाले, नदया यांचे पात्रात उघाडीचा बंधारा बांधण्यात येतो. व यामध्ये पावसाळ्यानंतर नदी नाल्यात वाहून जाणारे पाणी अडवून बंधा-याचे वरिल बाजूची शेत जमिन उपसा सिंचन योजनेव्दारे सिंचित करण्याचे नियोजित असते. बंधा-यामध्ये पावसाळ्या नंतरचे पाणी पात्रातच अडविले जात असल्याने भुअर्जनाची गरज रहात नाही.

लघु पाटबंधारे प्रकल्पांचे सर्वेक्षण होवून प्राकलने प्राप्त झाल्यानंतर त्यास प्रशासकिय मान्यता घेण्याची कार्यवाही सुरु करण्यात येते. यामध्ये जर प्रकल्पाचा प्रत्यक्ष पाणी वापर १५०.०० स.घ.मी. पेक्षा अधिक असेल तर जलसंपदा विभागाकडून त्या प्रकल्पाकरिता पाणी उपलब्ध असल्याचे प्रमाणपत्र प्राप्त करून घ्यावे लागते, तसेच पाझर तलावाचे बाबतीत भुजल सर्वेक्षण यंत्रणेकडून तलावाची जागा पाझरायोग्य असल्याबाबत प्रमाणीत करून घ्यावी लागते.

प्रकल्पाची सविस्तर तांत्रिक तपासणी सर्वच स्तरावर करून प्रकल्पास प्रशासकिय मान्यता प्राप्त करून घेण्यात येते. त्यानंतर प्रकल्पास तांत्रिक मंजूरी प्रदान करण्यात येते.

प्रशासकिय मान्यतेचे अधिकार खालील प्रमाणे आहे. (महाराष्ट्र शासन ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग शासन निर्णय क्रमांक झेडपिए -2012/ प्र. क्र.680/ वित्त -9/ दिनांक 31 जानेवारी 2013)

1. उप अभियंता	१.०० लक्षा
2. कार्यकारी अभियंता	१.०० ते १०.०० लक्षा
3. मुख्य कार्यकारी अधिकारी	२०.०० लक्षा पर्यंत
4. विषय समिती सभापती	२० ते २३.०० लक्षा

5. विषय समिती	२३ ते ३०.०० लक्ष
6. अध्यक्ष स्थायी समिती	२० ते २५.०० लक्ष
7. स्थायी समिती	२५ ते ५०.०० लक्ष
जिल्हा परिषद	पूर्ण अधिकार

1. तांत्रिक मान्यतेचे अधिकार व प्राधिकारी खालील प्रमाणे आहे.	
2. उप अभियंता	५.०० लक्ष पर्यंत
3. कार्यकारी अभियंता	१००.०० लक्ष पर्यंत
4. अधीक्षक अभियंता	३००.०० लक्ष पर्यंत
मुख्य अभियंता	पूर्ण अधिकारी पर्यंत

प्राकलनास तांत्रिक मान्यता प्रदान झाल्यानंतर भूसंपादनाची कार्यवाही करण्यात येते. यामध्ये जर वाटाघाटीने जमिन प्राप्त होत असल्यास परिशिष्ट अ व भुधारकाचे संमतीपत्र प्राप्त करून घेवून प्रत्यक्ष कामास सुरुवात करण्याचे दृष्टीने निविदा प्रक्रिया करून कंत्राट निश्चित कामे किंवा विकास योजनांच्या निविदा किंवा कंत्राट स्विकारण्याचे अधिकार खालील प्रमाणे आहे.

1. उप अभियंता	१.०० लक्ष
2. कार्यकारी अभियंता	१.०० ते १०.०० लक्ष
3. मुख्य कार्यकारी अधिकारी	२०.०० लक्षा पर्यंत
4. विषय समिती सभापती	२० ते २३.०० लक्ष
5. विषय समिती	२३ ते ३०.०० लक्ष
6. अध्यक्ष स्थायी समिती	२० ते २५.०० लक्ष
7. स्थायी समिती	२५ ते ५०.०० लक्ष
9. जिल्हा परिषद	पूर्ण अधिकार

कंत्राट निश्चित झाल्यानंतर कंत्राटदारास कार्यारंभ आदेश देवून प्रत्यक्ष कामास सुरुवात करण्यात येते.

क. निर्मित साधन सामुग्री ब त्यापासून होणारे सिंचन

जिल्हा परिषद सिंचन विभागाचे स्थापनेपासून आजपर्यंत खालील प्रमाणे सिंचनाची साधने व सिंचन क्षमता निर्माण झालेली आहे.

अ. प्रत्यक्ष सिंचन (स्थीती दिनांक ३१ मार्च २०१५)

अक्र	योजनेचा प्रकार	निर्माण योजनांची संख्या	सिंचन क्षमता हेक्टर	पाणी साठा सघमी
1	सिंचन तलाव	६९	५१३३	३२१६७
2	को.प.बंधारे	२८१	४८८६	२१११३

3	साठवण तलाव	५	१४२	१९४८
4	उपसा सिंचन याजना	१	६०	३२९
	एकुण	३५६	१०२२१	५५५५७

ब. अप्रत्यक्ष सिंचन (स्थीती दिनाक ३१ मार्च २०१५)

अक्र	योजनेचा प्रकार	निर्माण योजनांची संख्या	सिंचन क्षमता हेक्टर	पाणी साठा सघमी
1	पाझर तलाव	२५०	१३३१३	७१२८३
2	गाव तलाव	५५	०	६९४२
3	ब्रिटिश कालीन तलाव	५०	०	६०८१
	एकुण	३५५	१३३१३	८४३०६
	एकुण प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष	७११	२३५३४	१३९८६३

अ. भौतिक प्रगती दर्शक माहिती

१ प्रगतीपथावरील कामे

अ.क्र.	योजनेचा प्रकार	संख्या	सिंचन क्षमता	प्रा. किम्मत	झालेला खर्च	निर्मित सिंचन क्षमता	शेरा
1	पाझर तलाव	११	३३३	१०९५.०७	३०८.६६	०	काम प्रगतीप्रथावर
2	को. प. बन्धारे	१	६१	९४.१०	७२.८१	०	काम प्रगतीप्रथावर
३	सि.ना.बांध	२०	०	२७८.२१	०	०	काम प्रगतीप्रथावर
	एकुण	३२	३९४	१४६७.३८	३८१.४७	०	

जलयुक्त शिवार अभियान

सर्वासाठी पाणी - टंचाईमुक्त महाराष्ट्र २०१६ अंतर्गत टंचाई परिस्थितीवर कायम स्वरुनी मात करण्यासाठी जलयुक्त शिवार अभियान राबविणे बाबत.

१.अभियानाचा उद्देश :-

राज्यात सतत उदभवणारी टंचाई सदयश परिस्थिती विचारात घेऊन सर्वासाठी पाणी टंचाई मुक्त महाराष्ट्र २०१९ अंतर्गत जलयुक्त शिवार अभियान हाती घेण्यात येत आहे.

१.पावसाचे जास्तीत जास्त पाणी गावाचे शिवारातच अडविणे.

२.भूगर्भातील पाण्याच्या पातळीत वाढ करणे.

३.राज्याच्या सिंचन क्षेत्रात वाढ करणे, शेती साठी संरक्षित पाणी व पाण्याच्या वापराच्या कार्यक्षमतेत वाढ करणे.

४.राज्यातील सर्वांना पुरेशा प्रमाणात पाणी उपलब्ध करण्याची शाश्वता - ग्रामीण भागातील बंद पडलेल्या पाणी पुरवठा योजनांचे पुर्नजिवीकरण करून पाणी पुरवठ्यात वाढ करणे.

५.भुजल अधिनियम अंमलबजावणी.

६.विकेंद्रीत पाणी साठे निर्माण करणे.

७.पाणी साठवण क्षमता निर्माण करणारी नविन कामे होती घेणे.

८.अस्तित्वात असलेले व निकामी झालेल्या जलस्तोत्रांची (बंधारे / गांव तलाव /पाझर तलाव/ सिमेट बंधारे) पाणी साठवण क्षमता पुर्नस्थापित करणे/ वाढविणे.

९.अस्तित्वातील जलस्तोत्रांमधील गाळ लोकसहभागातून काढून जलस्तोत्रांचा पाणी साठा वाढविणे.

१०.वृक्ष लागवडीस प्रोत्साहन देवून वृक्ष लागवड करणे.

११.पाण्याच्या ताळेबंदाबाबत जनतेत जाणीव/ जागृती निर्माण करणे.

१२.शेतीसाठी पाण्याच्या कार्यक्षम वापर करणेस प्रोत्साहन / जनजागृती करणे.

१३.पाणी अडविणे/ जिरविणे बाबत लोंकाना प्रोत्साहित करणे./ लोकसहभाग वाढविणे.

आर्थिक व भौतिक प्रगती दर्शक माहिती

अक्र	मंजूर गावाचे वर्ष	कामाचा प्रकार	प्र.मा.प्राप्त कामांची संख्या	पुर्ण कामे संख्या	प्रगती पथावरील कामे	निविदेतील कामे संख्या	सन २०१६-१७ पर्यंत झालेला खर्च (लक्षात)
१	२०१५-१६	सिनाबा	४८	२७	१८	०३	२१०.००
२	२०१५-१६	वि.दु.(सित/पात /गांत/मामा त./ कोपब ई	५३	४५	०३	०५	२२३.००
३	२०१६-१७	सिनाबा	११	००	०३	०८	००
४	२०१६-१७	वि.दु.(सित/पात /गांत/मामा त./ कोपब ई	३९	०५	०३	३१	३४.००
	एकुण		१५१	७७	२७	४७	४६७.००